

Міністерство освіти і науки України

ХАРКІВСЬКА НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ
МІСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА

О.І. Спірін

Методичні вказівки
до написання курсової роботи
з дисципліни

„ЗАГАЛЬНА ЕКОЛОГІЯ”

*(для студентів 2 курсу денної форми навчання
напряму 6.040106 – «Екологія, охорона навколишнього середовища
та збалансоване природокористування»)*

Харків – ХНАМГ – 2009

Методичні вказівки до написання курсової роботи з дисципліни „Загальна екологія” (для студентів 2 курсу денної форми навчання напряму 6.040106 – «Екологія, охорона навколишнього середовища та збалансоване природокористування») / Укл.: О.І. Спірін – ХНАМГ, 2009. – 39 с.

Укладач: О.І. Спірін

Рецензент: О.Г. Васенко, канд. біол. наук, доцент,
заст. директора з наукової роботи
Українського н.-д. інституту екологічних
проблем, м. Харків

Рекомендовано кафедрою ІЕМ, протокол № 10 від 29.04.2009 р.

© Харківська національна академія
міського господарства (ХНАМГ), 2009.

© О.І.Спірін, 2009 (автор-укладач).

© ВВС, 2007-2008. Світлини і малюнки в
тексті.

© Є.А.Лебедєв, 2006. Світлина на с.9.
Шуліка чорний, *Milvus migrans lineatus*
(J.E.Gray, 1831). Якутія, червень.

*Розумна людина завжди діє з добрими намірами,
нерозумна людина завжди вичікує з добрими намірами.*

Тимур-і-Ленг, прозваний Тамерланом¹
(1336–1405),
великий азійський полководець

---

¹ Докладніше про Тимура можна прочитати, напр.: Windrow M., Mason F.K. A Concise Dictionary of Military Biography: The Careers and Campaigns of 200 of the Most Important Military Leaders. – NY: John Wiley & Sons, Inc., 1991. – P.293.

ЗМІСТ

Передмова	6
Вступ	9
1. Тема курсової роботи	11
1.1 Мета роботи	11
1.2 Зміст роботи	12
1.3 Структура курсової роботи	13
1.4 Вимоги до оформлення роботи	14
1.5 Ілюстрації	16
1.6 Анотація і реферат	18
1.7 Висловлення подяк	19
1.8 Перелік використаних джерел	21
2. Доповідь	21
3. Презентація	23
4. Докладне розбирання матеріалу розділів і можливих утруднень під час написання курсової роботи	25
4.1 Загальна структура й орієнтовний розширений план курсової роботи „Клімат і рослинність <i>regionu</i> ” для „чайників” (It is simple, Dummy!)	27
4.2 Терміни підготовки курсової роботи і її захисту	30
4.3 Курсова робота як етап підготовки до іспиту	30
5. Рекомендована література	31
5.1 Підручники й навчальні посібники, наукові книжки, методичні поради	31
5.2 Довідкова література	36
5.3 Література з прикладних питань організаційної науки	37
5.4 Словники та посібники з ділової та фахової мови	37
5.5 Ресурси всесвітньої електронної інформаційної мережі Інтернет	39

Передмова

Самостійна праця – важлива складова індивідуального розумового розвитку, виховання в собі позитивних особистісних якостей і життєвих умінь, таких як уміння визначати мету в житті, ставити та досягати поставлені цілі, сумлінність, старанність, самодисципліна й самоорганізація, самомотивація до праці, бачення перспективи, наполегливість, відповідальність насамперед перед самим собою й своєю подальшою долею, уміння співробітничати зі своїми колегами і викладачем, а також засвоєння основних технологій навчання.

Самостійна праця в курсі „Загальна екологія” складається з підготовки курсової роботи в третьому семестрі, а також виконання низки письмових завдань протягом двох семестрів вивчення дисципліни (див. відповідні методичні вказівки), як це передбачено чинним навчальним планом. Усе це сприятиме процесу опрацювання курсу.

Екологія – наука системна. Тому будь-яка самостійна праця в цій царині дозволяє кожному студентові виявити:

- 1) рівень оволодіння темами курсу;
- 2) подолання фрагментарності знань;
- 3) цілісність корпусу отриманих знань і встановити взаємозв'язки між різними темами курсу й міжпредметні зв'язки з курсами, котрі читаються на кафедрі інженерної екології міст;
- 4) здатність до аналітичної роботи та самостійної розробки обраної теми;

5) навички підготовки самостійних письмових робіт та подання отриманих результатів на заслуховуваннях в аудиторії, а також значно покращити та розвинути ці навички.

У свою чергу, все це:

1) створює своєрідний простір для фахової самореалізації, тобто реалізації знань, вмінь, навичок та уяви студента в рамках курсу, що вивчається;

2) пов'язує отримані знання з виробничим досвідом, явищами природи і повсякденного життя;

3) стимулює самомотивацію студента до навчання та подолання скороминущих труднощів, котрі іноді виникають протягом часу навчання;

4) надає додатковий поштовх самостійному розвитку студента;

5) сприяє подальшому розвитку навичок аналітичної роботи;

6) поступово готує студента до виконання дипломної роботи;

7) наближає студента до майбутньої фахової діяльності інженера з охорони довкілля та техніки безпеки;

8) сприяє навчанню людяності.

Що це таке? Чи потрібне це майбутньому інженерові?

Це фундаментальна якість кожної людини. Оцінюючи цю якість свідомо чи несвідомо, люди оцінюють нас саме за цією якістю. Вона складається зі здатності й твердих переконань цінувати свою працю і час так само, як працю і час інших людей, бути толерантним до недоліків інших людей і бачити свої, усвідомлюючи їх, визнаючи перед самим собою, приймаючи себе самим таким, як є, і потім настійливо, терпляче й поступово долаючи і виправляючи їх, радіти успіхам своїх ближніх (тобто сокурсників), вірі і впевненості, що будь-які труднощі будуть

подолані, пізнавати причини й наслідки своїх дій і дій інших людей, всіма можливими засобами уникати прямих зіткнень і конфліктів, бачити різноманітні ситуації не стільки як неприємні або прикрі проблеми й труднощі, а як нагоди для здобування знань, навичок, сприймання життєвих уроків, навчання та самовдосконалення, тобто по-справжньому, дієво пізнавати себе і світ навколо, поважати себе та інших людей, бути дійсно відповідальним за себе, за свої долю і життя, за долю і життя своїх близьких і рідних, співгромадян, країни у міру своїх можливостей, компетенції, ступеня відповідальності та статусу, розуміти своє місце і роль у світі.

I, нарешті,

9) формує почуття власної гідності, яке є невіддільною рисою справжнього фахівця і громадянина.

Тобто, гідність не дарується, з нею не народжуються. Гідність виховується, обставини життя впливають на її формування. У багато в чому гідність є результатом власних роздумів, міркувань, спостережень, зовнішнього прикладу і власного рішення плекати чи не плекати цього в собі. Гідність стверджується і загартовується у життєвому бойовищі. Це якість шляхетних людей. Не плутати з гордощами, амбіціями чи егоїзмом!

Вступ

Напрямок підготовки курсової роботи та вимоги до її складових, наповненості, оформлення та виконання, окрім своєї прямої функції, готують студента до виконання відповідної частини майбутньої дипломної роботи, її публічного захисту, а також наближені до деяких практичних завдань, з якими може зустрітися у своїй повсякденній практиці інженер з охорони довкілля й охорони праці.

Важливо навчитися й уміти підготувати якісний змістовний і лаконічний документ і водночас важливо знати й уміти представити його або його найзначніші висновки замовнику в найкращій спосіб. Як свідчать дані аналізу праці сучасного інженера, 40% свого часу інженер витрачає на так звані публічні форми роботи, а саме обговорення і дискусії, доповіді, лекції, презентації, виступи тощо.

1. Тема курсової роботи

Курсова робота пов'язана з лекційною темою „Клімат. Основні кліматичні зони Землі. Зв'язок клімату і рослинності. Клімадіаграми за Госсеном-Вальтером”.

Відповідно до цього, запропонована курсова робота присвячена виявленню дії головних рушійних кліматичних чинників на формування того чи іншого типу рослинності, тобто зв'язку між кліматом і рослинністю.

Тема курсової роботи така: **"Клімат і рослинність регіону"**. Кожний студент вибирає той регіон, котрий його більше цікавить. Під час підготовки титульної сторінки для курсової роботи студент замість слова „регіон” уставляє назву обраного регіону. Наприклад, „Клімат і рослинність України”.

Таким регіоном для аналітичних досліджень може бути біом (напр., тундра, тайга, широколистяні ліси, степ, дощові тропічні ліси, саванни тощо), субконтинент (напр., Європа, Північна Америка, Австралія), країна (напр., Канада, Німеччина, Індія), велика адміністративна одиниця будь-якої країни або історична область.

Не рекомендується обирати надто маленькі території, невеликі острови, малі країни, адміністративні одиниці менше української області оскільки одразу виникають значні труднощі із забезпеченням необхідними кліматичними даними, а також труднощі масштабування.

1.1. Мета роботи

1. Засвоєння теоретичних уявлень про закономірності зміни основних кліматичних чинників та їх впливу на рослини й тварин.

2. Розвиток навичок і вмінь самостійного пошуку відповідної інформації (відомостей, даних) у бібліотеках, світовій мережі Інтернет,

ін. (формулювання напряду пошуку, праця в каталогах тощо).

3. Знайомство з кліматичними довідниками, спеціальною метеорологічною літературою й іншими джерелами інформації.

4. Виявити й показати зв'язок клімату й рослинності.

5. Виявити кліматичну обумовленість ведення сільського й лісового господарства, обґрунтувати розміщення сільськогосподарських районів.

6. Виявити й показати природоохоронні проблеми регіону, країни, адміністративної одиниці, обумовлені дією кліматичних чинників або сумісною дією кліматичних та антропогенних чинників у їх взаємозв'язку.

7. Поступово, крок за кроком, готуватися до виконання дипломної або магістерської роботи.

8. Розвивати навички працювати самостійно й уміти представляти результати своєї роботи на публічних заслуховуваннях.

1.2. Зміст роботи

Завдання на виконання курсової роботи передбачає підготовку трьох взаємопов'язаних семестрових завдань, які за формою, змістом і тематикою в той чи інший спосіб пов'язані з майбутньою працею за фахом. Ці завдання такі:

- 1) написання власне курсової роботи;
- 2) підготовка короткої доповіді за темою курсової роботи;
- 3) підготовка презентації.

Коли усе зроблено, **курсва робота** подається **на захист**.

Кожний вид роботи оцінюється окремо. Семестрова самостійна робота студента оцінюється як середній показник, котрий складається з указаних вище оцінок, узятих зі своєю вагою.

Написання курсової роботи є основним завданням семестрової

самостійної роботи. Студент самостійно конкретизує тему за своїм бажанням у рамках обраного напрямку або звертається по допомогу до викладача дисципліни чи куратора, керівника науково-дослідної роботи, старшокурсників, фахівців поза стінами Академії. Обрану тему слід погодити з викладачем дисципліни.

1.3. Структура курсової роботи

Текст курсової роботи складають за загальноприйнятою схемою побудови фахової письмової роботи з певних частин:

- **титульний аркуш** (підлягає стандартному заповненню згідно з прийнятими правилами щодо оформлення письмових робіт студентів Академії);
- **зміст роботи** (подає перелік розділів із відповідним визначенням номерів сторінок та додаткових матеріалів; подається на окремій сторінці);
- **анотація** (коротке пояснення змісту роботи);
- **реферат** (коротке викладення змісту та результатів роботи, зроблених висновків);
- **вступ** (присвячений обґрунтуванню актуальності/важливості обраного регіону);
- **основна частина** (викладення змісту роботи за планом);
- **заклучна частина, або висновки** (коротке викладення результатів роботи);
- **перелік літературних джерел** (уміщує перелік усіх використаних джерел інформації [звичайних паперових, на магнітних чи оптичних носіях, ресурси Інтернет тощо] під час підготовки роботи);
- **додатки** (якщо є! Або якщо вони потрібні. Допоміжні матеріали – тексти, схеми, світлини, малюнки, рисунки, діаграми й т. ін., які не

увійшли в основну частину роботи; їх обсяг суттєво не обмежується);

- **подяки, або висловлювання вдячності** (усім тим особам / фахівцям, які допомагали укладачу роботи, доклали часу й сил, тобто сприяли в той чи інший спосіб, щоби ця робота була виконана вчасно і якісно).

1.4. Вимоги до оформлення і змісту курсової роботи

Курсова робота є рукописом. Текст її пишуть на окремих сторінках з однієї сторони від руки або набирають на комп'ютері і потім роздруковують. Усі сторінки окрім першої (титульної) нумерують. Номер сторінки розміщують по центру зверху або знизу.

Рамки для лицьових сторін аркушів не обов'язкові. Береги сторінки стандартні: зліва – 25, зверху – 20, знизу – 25, справа – 15-20 мм.

Загальний обсяг роботи не повинен перевищувати **24** сторінок (!) формату А4 (297×210 мм) разом з ілюстраціями, рефератом, анотацією, змістом тощо. Для написання чи роздрукування курсової роботи можна використовувати папір нестандартних розмірів, наприклад, 281×203 мм, але бажано, щоби він не відрізнявся значно від стандартного формату А4 і були додержані береги сторінки.

Якщо планується писати роботу від руки, слід писати чітким, крупним почерком пастою, гелем, „олією” чи чорнилами темних кольорів (чорного, темно-синього чи темно-фіолетового).

Якщо текст роботи набирають на комп'ютері, можна використовувати будь-який шрифт за винятком так званих рукописних та стиснутих. Розмір шрифту – 12-14 кеглів. Міжрядковий інтервал – 1-1,5. Слід подбати й про відповідне форматування роботи.

Не рекомендується використовувати більше двох шрифтів різного

написання в одній роботі. Не слід зловживати **жирним** шрифтом, *курсивом* та зайвими підкресленнями.

Подана робота повинна бути:

- (1) **логічною**, тобто
  - а) обрану тему ретельно розробляють, щоби вичленити й висвітити всі головні аспекти проблеми;
  - б) побудованою за ретельно продуманим і послідовно складеним планом, пункти якого пов'язані й узгоджені один з одним, кожний наступний пункт є послідовним продовженням попереднього;
- (2) **лаконічною й змістовною**, усі так звані загальні місця та незмістовні міркування або занадто довгі цитування, екзальтацію чи незрілі, дитячі міркування слід випустити;
- (3) **чистою від будь-яких натяків на плагіат**. Тобто, всі використані матеріали й цитування інших авторів слід обов'язково позначати відповідними посиланнями, всі використані джерела слід показати в Переліку використаних (літературних) джерел.

Розділи роботи нумерують арабськими цифрами. Нумерацію розділів не слід надто ускладнювати. Достатньо розбивати розділи до другого рівня, тобто усередині розділу можуть бути підрозділи, котрі нумерують так: 1.1, 1.2, ... 3.4 (номер розділу й через крапку порядковий номер підрозділу; див. також структуру цих Рекомендацій).

NB! – У ніякому разі не вкладати кожен сторінку виконаної роботи в окремий прозорий файл! Це ускладнює для викладача перевірку роботи через блиск плівки та унеможливорює виправлення помилок та писання зауважень. До того, це погано впливає на зір і настрій (!) викладача.

Найкращими способами остаточного оформлення роботи за ступеннями складності й витратами є такі: (а) скріпити сторінки скобами за допомогою стиплера; (б) пробити сторінки діркопроколювачем і зв'язати їх відрізком шпагату чи стрічки; (в) пробити сторінки діркопроколювачем і закріпити їх швидкозшивачем.

1.5. Ілюстрації

Курсова робота ілюструється. Усі графічні ілюстрації називають рисунками. Обов'язковими рисунками є такі:

- 1) фізична мапа регіону;
- 2) клімадіаграми (за Госсеном-Вальтером);
- 3) мапа розповсюдження типів рослинності;
- 4) мапа розповсюдження основних сільськогосподарських культур та розміщення типів ведення тваринництва;
- 5) мапа розповсюдження основних лісових культур;
- 6) мапа розміщення районів екологічного лиха, пов'язаного з дією природних чинників.

Рисунки розміщують на центральній вертикалі сторінки, текстом не обтікають.

Кожний рисунок позначають знизу по центру своїм номером, котрий складається з номера розділу і через крапку порядкового номера рисунка всередині розділу, напр., Рис. 2.12, потім через пробіл і риску подають назву рисунка. Усі пояснювальні написи (легенда) розміщують під рисунком. Наприклад,

Рис. 1.1 – Леопарди (*Panthera pardus*) значну частину доби проводять на деревах.

(Світлина запозичена із сайту BBC-Nature)

Слід також заздалегідь подбати про ілюстрації відповідного змісту та якості, щоби підготувати добру презентацію. Для цього зручно використовувати файли формату JPEG² із розділенням від 75 до 100 dpi, котрі можна знайти в Інтернеті або самостійно відсканувати потрібні світлини чи рисунки із книжок, часописів тощо й зберегти їх в означеному форматі.

Використання в презентаціях аудіовідеофайлів вітається, але не є обов'язковим чи бажаним. Слід пам'ятати, що різниця в налагоді Windows різних комп'ютерів, відсутність того чи іншого кодеку⁴ може

---

² JPEG (Joint Photographic Expert Group) – застандартизований формат компресії зображення, розроблений Joint Photographic Expert Group (США). Використовується для стиснення повнокольорових та чорно-білих зображень (Бек та ін., 2000).

³ dpi, dots per inch = кількість точок на дюйм (або ще ppi, pixels per inch, кількість пікселів на дюйм). Тут, міра деталізації (роздільна здатність) оптичних систем, фотографічних матеріалів, друку, ін. (Бек та ін., 2000).

⁴ Кодек (Codec, Compressor-Decompressor) – технологія стиснення / відновлення (уцілювання / розуцілювання) даних, апаратний або програмний механізм для перетворення вихідного відео- або

призвести до відказу операційної системи або прикладної програми-відтворювача відтворювати файл, викликати зависання системи тощо, тобто прирікає недостатньо технічно підготовлену презентацію недосвідченим доповідачем на неуспіх. До того, слід мати на увазі, що ця презентація присвячена серйозній темі.

Аудіовідеофайли для таких презентацій слід ретельно відбирати та редагувати, що само по собі потребує часу, знань, навичок і зусиль. Але у випадку, коли всіма цими знаннями і навичками доповідач володіє, він може укласти дуже ефектну і ефективну презентацію, звісно якщо і доповідь є змістовною.

Взагалі, усі інновації і пропозиції вітаються. Головне – вони повинні бути підкріплені відповідним потенціалом і бути контекстуально виправданими!

1.6. Анотація і реферат

Це службові компоненти будь-якої фахової роботи. Зміст їх не повинен дублювати назву курсової роботи!

Анотація⁵ - це коротке викладення, пояснення змісту роботи. Обсяг не перевищує 3-4 речень. Слід лаконічно описати, якому предмету ця курсова робота присвячена, не дублюючи назви роботи.

Реферат⁶ – це коротке викладення сутності науково-технічної праці. Якщо не висунуто особливих вимог, обсяг його не повинен перевищувати 1 - 1½ сторінки або не більше 200–250 слів (макс. 400 слів). Не дублювати назву роботи!

звукового аналогового сигналу в стиснену цифрову форму і назад. Засоби мультимедіа, засновані на алгоритмах ущільнення і розущільнення даних. Відомі і широко застосовуються такі кодекі, як Cinepak, endec, H.320, Indeo, MPEG і т.ін. (цит. по ABBYY Lingvo 12).

⁵ від лат. annotatio – позначка, примітка.

⁶ від лат. referre – доповідати, повідомляти.

План викладення:

- 1) актуальність;
- 2) що є об'єктом вивчення/дослідження/спостереження;
- 3) які методи застосовувались;
- 4) результати роботи;
- 5) висновки.

Рекомендується перейти до складання анотації і реферату після того, коли письмова частина роботи буде завершена.

1.7. Висловлення подяк

Це далеко не нова, але досі ще не дуже поширена практика і складова вітчизняних науково-технічних праць. Сенс її полягає в елементарному визнанні того чи іншого внеску інших людей у вашу працю, ваше наукове чи інженерне досягнення, публікацію.

Люди взаємопов'язані. Це зв'язки різного характеру, вони можуть бути сильнішими чи слабкішими, зв'язків цих може бути багато чи мало. Ці зв'язки створюють своєрідні ієрархічні структури взаємодопомоги в суспільстві.

Крім того, у процесі трудової еволюції людини сформувалися організаційні структури колективної праці. Праця кожної сучасної людини в науці й техніці тоді стає продуктивною, коли ця людина працює в структурі, яка забезпечує їй умови для плідної роботи, запровадження результатів у життя, отримання винагороди за працю, захист інтересів тощо. Творча людина – це пальне, структура – це машина. Вилий пальне на хідник, кинь запаленого сірника – палахне полум'я, вибух і... усе. Залий пальне у бак машини – і енергія пального виконає корисну роботу.

Тому немає такої людини, котра могла би жити й творити сама

одна, без фінансової підтримки, без допомоги співробітників, практикантів, лаборантів, допоміжних технічних працівників, стажистів, прибиральників, які виконують багато підготовчої та чорнової роботи, без бібліотекарів і патентознавців, котрі створюють умови для літературного пошуку та виявлення необхідних джерел інформації й, нарешті, без розуміння та підтримки своєї родини, коханих, друзів, просто тих, хто з розумінням і доброзичливістю ставиться до праці цієї людини й вважає за необхідне допомагати чи сприяти їй у той чи інший спосіб.

Тому людина шляхетна й достойна, завжди пам'ятає про тих, без кого її плідна праця була би неможливою чи майже неможливою, а отримані результати – недосяжними. Дякуючи, вона тим самим визнає їх внесок.

У науково-технічній літературі заведено дякувати наставникам, тим, хто поділився з вами цінними, але досі ще неопублікованими відомостями, тим, хто допомагав технічно, обговорював з вами отримані результати, надавав обладнання, фінансування тощо.

Студент у своїй курсовій роботі може подякувати тим, хто допомагав підібрати необхідну літературу, консультував, допомагав осмислити й зорганізувати широкий літературний матеріал, скласти й написати доповідь, підготувати презентацію й т.ін.

Робіть це щиро, лаконічно, конкретно. Бо немає нічого відразливішого, ніж формальна, нещира подяка, подяка з примусу чи підлесливості або самоприниження. Тут необхідно виявляти гідність, повагу, тактовність, знати й відчувати міру.

Слід вивчати й спостерігати, як улаштована і працює „машина світу” і постійно плекати в собі почуття гідності й подяки.

1.8. Перелік використаних джерел

Усі використані інформаційні матеріали й літературні джерела необхідно подати мовою оригіналу в розділі „Перелік використаних (літературних) джерел”.

Усі використані твори науково-технічного змісту, а саме монографії, довідники, енциклопедії, статті в збірниках наукових праць, часописах або на сайтах Інтернету, з інших типів медіа, таких як спеціальні компакт-диски, в алфавітній послідовності описують згідно бібліографічних правил опису творів літератури. Загальні приклади такого опису подані в Розділі 5 цих „Методичних вказівок...”, детальніші правила з прикладами подаються в „Правилах библиографического описания...” (1987).

2. Доповідь

Доповідь за темою роботи на 5-7 хв. є другою за важливістю складовою самостійної роботи з дисципліни. Складається з ретельно відібраного матеріалу курсової роботи, в основному за її планом. Повинна якнайповніше відбити зміст, глибину та виражені моменти самостійної розвідки.

Організація відібраного для доповіді матеріалу залежить від типу презентації. Мова доповіді повинна бути динамічною. Текст її має поєднувати в собі такі якості: ясність, інформативність, лаконічність і виразність.

Рекомендується скласти й записати доповідь не покладаючись на пам'ять, не витрачаючи часу на її зятямлювання.

Слід відзначити, що немає нічого гіршого і ганебнішого ніж демонстрування своєї неповаги до слухачів і до себе, демонстрування свого нехлюйського ставлення до навчання і поставлених завдань, коли

доповідач нервово гортає сторінки своєї курсової роботи та шукає потрібні фрази і витяги з тексту до зачитування!

Найкращим прикладом подання своєї доповіді є лаконічна й змістовна, невимушена, добре вибудована, розпланована розповідь про свою самостійну працю протягом двох місяців, що продемонструє розуміння матеріалу та володіння навичками фахової комунікації.

У доповіді рекомендується зосередити свою увагу на головних елементах курсової роботи, а саме таких:

- 1) актуальність (обґрунтування вибору регіону);
- 2) коротка географічна характеристика обраної території;
- 3) використані методи (*у вашому випадку це перш за все аналіз картографічного матеріалу та метод клімадіаграм*);
- 4) короткий аналіз матеріалу за допомогою означених й інших використаних методів;
- 5) результати роботи;
- 6) висновки.

Завжди майте на увазі, що будь-яка соціальна подія, де вам треба презентувати щось, це можливість і нагода показати перш за все себе і своє ставлення до інших, ваших слухачів і глядачів. Не бійтеся критики. Усе це додаткові можливості і стимули до вашого подальшого індивідуального розвитку і розвитку комунікативних здібностей. Завжди поважайте себе й інших. Розмірковуюйте про це. Не доводьте свої справи до „громадського самогубства”.

3. Презентація⁷

Презентація являє собою послідовно зорганізовані світлини, малюнки, таблиці, графіки, схеми і короткі пояснення до них, а також

---

⁷ від лат. praesentare – представляти, показувати.

відеоаудіоматеріали, що ілюструють доповідь під час виступу (захисту роботи).

Матеріали до презентації доповіді можуть бути подані:

- (1) на папері у вигляді рисунків, малюнків і схем на аркушах довільного, але достатньо великого формату, щоби їх можна було без напруження переглядати сидячи за столом в аудиторії;
- (2) на фоліях (transparencies) для показу через проектор;
- (3) у цифровій формі у вигляді презентації. Для цього рекомендується засвоїти найпростіші навички й прийоми роботи з найпоширенішою сучасною презентаційною програмою “MS-PowerPoint”.

У разі неприйнятності цього варіанта або обмежень у часі студент може підготувати презентацію за допомогою програм “MS-Word” або “Adobe Acrobat Pro”.

Побудова презентації й техніка її виконання можуть бути довільними. При застосуванні програмного забезпечення обов’язковими є такі аркуші:

- 1) назва кафедри, **назва доповіді**, ініціали та прізвище студента, курс, шифр і номер групи, дата;
- 2) обґрунтування вибору регіону, тобто її актуальність;
- 3) клімадіаграми;
- 4) кліматична мапа;
- 5) мапа рослинності;
- 6) мапа переважного розміщення сільськогосподарських культур, типів тваринництва;
- 7) мапа розміщення районів екологічного лиха, спричиненого природно-кліматичними чинниками;

8) висновки;

9) подяки.

Клімадіаграми можна поєднати з мапою у вигляді клімакартограми (див. розділ 4.1).

Робити презентації дуже просто. Якщо ви цього ніколи не робили, то спочатку необхідно себе позитивно мотивувати на виконання цього завдання та оволодіння необхідними інструментами. Ці інструменти не є складними у вивченні й використанні.

Для цього тепер видають багато змістовних посібників і poradників, у яких можна знайти не тільки описи інструментів (технічних засобів) і їх виражальних можливостей, а й схеми побудови презентацій, основи розробки їх сценаріїв.

Одним з таких корисних сучасних poradників є книжка Клаудії Ньольке „Підготовка презентацій” (див. Розділ 5.3 „Література з прикладних питань організаційної науки” цих Вказівок).

Найперше, про що слід пам'ятати, презентація ні в якому разі не може дублювати доповідь (!), особливо текстом. Презентація лише ілюструє її (!), тобто за допомогою глядачевих (візуальних) засобів сприяє урозумінню положень доповіді. Тому слід постійно пам'ятати, що презентацію не можна перевантажувати текстом. Увесь необхідний ілюстративний матеріал у презентації подають переважно в графічному вигляді. Пояснювальним текстом є сама докладна усна доповідь.

Використання студентом кольорів, шрифтів, анімаційних засобів, аудіо- чи відеофайлів, ускладненої графіки та додаткового художнього оформлення вітається, але не є обов'язковим. Головна умова – доповідь має бути інформаційно насиченою, строгою, добре структурованою й достатньо проілюстрованою, але при цьому лаконічною. Використовувані технічні засоби мають бути достатніми,

функціональними, але не зайвими.

Виконання курсової роботи переслідує: 1. засвоєння знань і навичок з дисципліни; 2. навчити відповідально ставитися до завдань, писати зрілі фахові роботи й уміти їх доповідати.

Пам'ятайте – головне, щоби курсова робота, доповідь і презентація до неї відповідали вимогам, котрі ставляться до студентських робіт, і були зроблені вчасно і охайно.

4. Докладне розбирання матеріалу розділів і можливих утруднень під час написання курсової роботи

Значний технологічний прогрес останніх десятиріч у галузі організаційної й інформаційної техніки і технології, надзвичайний розвиток інформаційних ресурсів глобальної мережі значно спростили обробку і переробку великих масивів текстів. Машини взяли на себе велику кількість рутинних операцій, скоротивши час на необхідні технологічні операції, дозволивши виконувати такі роботи швидше, продуктивніше, якісніше.

Усе це породило ілюзію, що будь-які тексти можна легко укладати без посилань на джерела просто komponуючи різні фрагменти, вихоплені з різних джерел, а потім редагуючи отримані чернетки й доводячи їх хоча би зовнішньо до так-сяк прийняттого виду.

До певної міри ця ілюзія справдовується й отримує матеріальну форму не тільки в школярів і студентів, які тільки-но засвоїли процедуру копіювання фрагменту даних у буфер обміну комп'ютера (Ctrl+C і Ctrl+V), а й у деяких „майстрів”-текстопродукувачів, які „створять” таким чином у значно більшому масштабі. Тобто слід визнати, що подібна практика не тільки існує й займає своє місце в нашому житті, а й існуватиме стільки, скільки існуватимуть слабкі люди

й існуватиме попит на тексти такої якості й „чистоти” щодо авторських прав.

Тут вважаю за свій громадянський обов’язок одразу попередити усіх слабких, слабовільних, ледачих, неорганізованих, незрілих, дезорієнтованих тощо, тобто усіх тих, хто не хоче працювати самостійно чи навчатися й працювати взагалі, що запропонована вам тема курсової роботи є унікальною. Саме так. Це не помилка й не зарозумілість. Така тема ніде не пропонується. Інакше твори на цю тему вже точно хтось би виклав в Інтернеті. Але літа минають, а до цього все ще не дійшло...

Тому доведеться на цю роботу матеріали збирати самостійно, писати теж самостійно, а потім оприлюднити результати своєї праці.

Нижче, у розділі 4.1 подається розбір розширеного приблизного плану курсової роботи, який може допомогти зорієнтуватися, як до цього взагалі й з якого боку слід підходити. Усі поради подаються на основі аналізу типових помилок студентів протягом 5 останніх років.

4.1. Орієнтовний розширений план курсової роботи

„Клімат і рослинність *regionu*”

з коментарями для „чайників”

(It is simple, Dummy!)

1. Титульний аркуш

Заповнюється згідно з прийнятими правилами.

2. Зміст роботи

Теж не важко. Якщо ви знаєте, що таке паперова книжка, можна розкрити її й побачити на свої очі, як це зроблено. Розміщується завжди спочатку або наприкінці тексту.

Чи треба ще коментувати чи пояснювати?!

3. Анотація та короткий реферат

Дивись розділ 1.7 цих Вказівок.

4. Вступ

Тут треба писати про актуальність обраної теми. Для цього слід відповісти на такі питання.

У чому полягає важливість досліджувати зв'язок клімату і рослинності тієї чи іншої території? Чому я обрав саме цей регіон? Що мене в ньому приваблює? Чи можна на прикладі обраної території рельєфно виявити сказаний зв'язок?

5. Географічне положення та опис території

Зміст цього розділу витікає з його назви.

Але в цьому розділі не слід писати про політичний і адміністративний устрій обраної країни, її конституцію, державний герб, прапор і гімн, розвиток промисловості, транспорту й інфраструктури, військо, народні пісні тощо.

Краще пишіть про те, на якому континенті і в якій його частині обрана країна розташована, якими морями і океанами омиваються її береги, яким чином територія розчленована тощо.

6. Рельєф території

Тут пишеться усе про рельєф (орографію), тобто про форми земної поверхні і їх розташування відносно одна одної й відносно сторін світу.

Про всяк випадок поясню, що треба описати гірські пасма, низовини, височини тощо.

7. Клімат та кліматичні зони території

Почніть з повітряних мас, що панують над цією територією. Потім покажіть їх динаміку протягом року, як впливають неоднорідності земної поверхні на них і до чого це призводить.

Потім побудуйте клімадіаграми. Маленькі клімадіаграми можна нанести на відносно велику контурну мапу з уже нанесеними на неї височинами, гірськими хребтами чи гірськими краями, або на ксерокопію фізичної мапи, що значно спрощує завдання. Те, що ви отримаєте, має свою назву – клімакартограма. Повірте мені, це зовсім не важко. Тепер її можна проаналізувати.

Якщо не лінуватися й зробити достатню кількість клімадіаграм руками, то можна не тільки визначити тип чи типи клімату за Володимиром Кьоппенем, а й розташувавши їх на сказаній мапі, виявити території з кривими температури й опадів, які змінюються більш-менш одноманітно, за одним законом. Вони будуть відокремлені одна від одної більш-менш широкими перехідними зонами. Це дає можливість провести умовні границі між зонами. У результаті ви отримуєте справжню кліматичну мапу.

Докладніше про це можна прочитати в 1-ому томі книжки Гайнріха Вальтера „Рослинні зони Земної кулі” (див. Розділ 5 „Рекомендована література”) у час, вільний від аудиторних занять. Повірте мені, книжка не тільки написана доброю, зрозумілою мовою, а ще й цікава. Написана справжнім ученим і справжнім майстром своєї справи ще й закоханим у свою науку. Якщо інші країни вас насправді цікавлять...

8. Рослинність

Покажіть розповсюдження типів рослинності по обраній території. Тут також вам стане в нагоді добра контурна мапа. Або добра ксерокопія звичайної фізичної мапи.

По описах у спеціальних книжках чи довідниках, мапах виявіть зони рослинності. Подайте загальний опис рослинності.

Накладіть одержану мапу рослинності на кліматичну мапу. Ви вже побачили залежність?! Поясніть її. Виявіть ключові екологічні чинники, котрі викликають зміни в рослинному покриві.

Покажіть залежність рослинності від змін кліматичних умов залежно від висоти над рівнем моря. Покажіть вертикальну зональність у рослинному покриві.

Опишіть коротко основні ландшафти.

Зробіть основний висновок, сформулюйте відповідь на головне завдання цієї курсової роботи – так у чому ж полягає зв'язок між кліматом і рослинністю на даній території?

9. Характеристика тваринного населення

Ні в кого не виникне заперечень, якщо ви скажете, що тварини, тобто консументи, залежать більше від рослинності, тобто первинних продуцентів органічної речовини, ніж від клімату. Доведіть це на прикладі обраної території. Покажіть комплекси тваринних видів, притаманних цій чи іншій природно-кліматичній зоні обраної території.

10. Основні типи ведення сільського й лісового господарства

Подаються відомості про розміщення основних рослинних культур, розміщення типів тваринництва, напрями ведення лісового господарства залежно від умов виявлених природно-кліматичних зон.

Іншими словами, у цьому розділі ви показуєте природно-кліматичну обумовленість розміщення сільського і лісового господарства.

11. Проблеми охорони довкілля, сталого розвитку території і клімат

Подаються відомості про проблеми охорони довкілля, викликані кліматичними чинниками, або викликані знищенням рослинного покриву тощо.

12. Висновки

Коротко подаються основні результати роботи. Можна по пунктах.

13. Перелік використаних джерел

Див. розділ 1.9 цих Вказівок.

14.Подяки

Див. розділ 1.8 цих Вказівок.

15.Додатки (якщо такі є)

Необов'язковий розділ. Якщо потрібно чи на думку автора-укладача необхідно, можна розмістити додаткові мапи, вихідні дані для побудови кліматодіаграм, проміжні мапи, якщо це цікаво, додаткові ілюстрації, тексти.

4.2. Терміни підготовки курсової роботи і її захисту

Допуском на отримання завдання на виконання курсової роботи є виконання самостійної роботи з побудови кліматодіаграм, визначення типу клімату за В. Кьоппенем і типу рослинності, притаманному цьому типу клімату.

Усі курсові роботи слід здати найпізніше за три тижні до закінчення третього семестру.

Захист курсових робіт відбувається тільки на практичних заняттях. Усі роботи мають бути захищені до закінчення третього семестру.

Кожний студент може отримати оцінку за працю протягом семестру за умови, якщо усі індивідуальні семестрові роботи виконані, здані і перевірені.

4.3. Курсова робота як етап підготовки до іспиту

Наприкінці третього семестру усі самостійні роботи включно з курсовою роботою оцінюються кожна зі своїм коефіцієнтом у залікові книжки і у накопичувальні екзаменаційно-залікові відомості виставляються середньо-геометрична оцінка у балах та оцінка ECTS.

Кожний студент додає перевірену й оцінену викладачем курсову роботу з текстом доповіді та копією презентації до папки виконаних самостійних завдань (це ваше портфоліо з дисципліни, Dummy!), яка є допуском до іспиту.

5. Рекомендована література

Указана нижче література є рекомендованою. Бажано, щоби студент самостійно підібрав собі літературу, попрацювавши в наукових чи науково-технічних бібліотеках, і навчився як взагалі слід працювати з літературою.

Для цього треба ознайомитися на практиці як зорганізовані алфавітний і систематичний каталоги, що таке Універсальний рубрикатор, навчитися відшукувати потрібні джерела, обробляти їх, виписуючи необхідні дані, вести свій каталог на картонних картках або за допомогою спеціальних програм, наприклад, MS-Excel (електронні таблиці) чи MS-Access (електронні бази даних), що входять до пакету програм MS-Office. Усі ці навички потім добре прислужаться протягом подальшої кар'єри інженера.

5.1. Підручники й навчальні посібники, наукові книжки, методичні порадики

Усі книжки, за виключенням позначених зірочкою *, є у фондах Бібліотеки ХНАМГ.

Книжки, позначені зірочкою *, слід шукати в публічних науково-технічних бібліотеках міста.

Книжки й посібники, позначені двома зірочками **, є на кафедрі ІЕМ у вигляді копій, призначених для користування викладачів і студентів.

1. Алексеев В.П. Очерки экологии человека. – М.: МНЭПУ, 1998.
2. Банников А.Г. и др. Основы экологии и охрана окружающей среды.- М.: Колос, 1999.

3. Борисов А.А. Климаты СССР в прошлом, настоящем и будущем. – Л.: Изд-во Ленингр. ун-та, 1975. – 434 с.*
4. Бродский А.К. Краткий курс экологии. – СПб: Деан, 1999
5. Бродский А.К. Очерки по общей экологии. – СПб: ДЕАН, 1999.
6. Букштынов А.Д., Грошев Б.И., Крылов Г.В. Леса. – М.: „Мысль”, 1981. – 316 с. (*Природа мира*)*
7. Бурдіян Б.Г. Навколишнє середовище та його охорона. – К.: Вища школа, 1993.
8. Вавилов Н.Н. Пять континентов /Н.Н. Вавилов. Под тропиками Азии /А.Н. Краснов. 2-е изд. - М.: „Мысль”, 1987. – 348 с.*
9. Вальтер Г. Растительные зоны Земного шара /Пер. с нем. – М.: Прогресс, 1968. – ТТ. 1 – 3.*
10. Воронков Н.А. Основы общей экологии: образовательный курс. – М.: Агар, 1997.
11. Гайнрих Д., Гергт М. Екологія: dtv-Atlas: Пер. з нім. – К.: Знання-Прес, 2001. – 287 с.
12. Гарин В.М. Экология для технических вузов. – Ростов-на Дону: Феникс, 2001.
13. Гейнрих Д.Г. Экология: dtv-Atlas /Под ред. В.Серебрякова – М.: Рыбари, 2003. – 293 с.
14. Герасимчук А.А., Палеха Ю.І. Основы екології: Опорний курс лекцій. – К.: УН-Т, 1999.
15. Гетов Л.В., Сычова А.В. Охрана природы – Минск: Выш. школа, 1986.
16. Горелов А.А. Экология. – М.: Центр, 2000.
17. Грацианский А.Н. Природа Средиземноморья. – М.: „Мысль”, 1971. – 509 с.*
18. Гродзинський М.Д. Основы ландшафтної екології. – К.: Либідь, 1993.
19. Дажо Р. Основы общей экологии /Пер. с франц. – М.: Прогресс, 1989.
20. Екологія. – К.: КНЕУ, 1999.

21. Заповедники Дальнего Востока СССР /Отв. ред.: В.Е. Соколов, Е.Е. Сыроечковский. – М.: „Мысль”, 1985. – 319 с.
22. Заповедники СССР: Заповедники Украины и Молдавии /Отв. ред.: В.Е. Соколов, Е.Е. Сыроечковский. – М.: „Мысль”, 1987. – 271 с.
23. Запольський А.К. Основи екології. – К.: Вища шк., 2001.
24. Злобін Ю.А. Загальна екологія. – Суми: ВТД "Університетська книга", 2003.
25. Исаченко А.Г., Шляпников А.А. Ландшафты (Природа мира). – М.: „Мысль”, 1989. – 504 с.*
26. Калінін М.І. Лісові культури і захисне лісорозведення. – Львів: Світ, 1994. – 296 с.
27. Капинос П.И., Панасенко Н.А. Охрана природы. – К.: Высш.шк., 1989.
28. Карри-Линдал К. Европа /Пер. с англ. - М.: „Прогресс”, 1981. – 330 с.*
29. Корабльова А.І. Екологія. Взаємовідносини людини і середовища. – Дніпропетровськ: Центр економічної освіти, 2001.
30. Кормилицын В.И. и др. Основы экологии. – М.: Интерсталь, 1997.
31. Коробкин В.И., Передельский Л.В. Экология. – Ростов-на-Дону: Феникс, 2003.
32. Крисаченко В.С. Людина і біосфера: основи екологічної антропології. – К.: Заповіт, 1998.
33. Кучерявий В.П. Екологія. – Львів: Світ, 2001.
34. Лархер В. Экология растений /Пер. с нем. – М.: Мир, 1978.*
35. Леме Ж. Основы биогеографии. - М.: „Прогресс”, 1976. – 309 с.*
36. Ливчак И.Ф., Воронов Ю.В. Охрана окружающей среды. – М.: Стройиздат, 1988.
37. Лопатин И.К. Основы зоогеографии. – М., 1989.*
38. Машанова О.Г., Евстафьев В.В. Эволюция. Основы экологии. – М.: Моск. Лицей, 1997.

- 39.Медина В.С. Охорона природи: загальногеографічні основи. – К.: Вища школа, 1977.
- 40.Методические рекомендации по подбору декоративных деревьев и кустарников для интродукции на юге СССР /К.К. Калущкий, А.М. Кормилицын (сост.). – Ялта: ГНБС, 1979. – 33 с. (ВАСХНИЛ; Гос. Никитский ботанический сад)* *
- 41.Небел Б. Наука об окружающей среде: Как устроен мир: В 2-х т. – М.: «Мир», 1993. – Т.1: 424 с., Т.2: 336 с.*
- 42.Новиков Ю.В. Экология, окружающая среда и человек. – М.: Агентство ФАИР, 1998.
- 43.Одум Ю. Основы экологии /Пер. с англ. – М.: Мир, 1973.*
- 44.Охрана окружающей среды / В.Г.Дуганов и др. – К.: Вища школа, 1988.
- 45.Охрана окружающей среды / А.М.Владимиров и др. – Л.: Гидрометеиздат, 1991.
- 46.Охрана окружающей среды /Белов С.В. – М.: Высш. школа, 1991.
- 47.Охрана окружающей среды /Брылов С.А. и др. – М.: Высш. школа, 1985.
- 48.Петров К. М. Общая экология: взаимодействие общества и природы. – СПб: Химия, 1998.
- 49.Радкевич В.А. Экология – Минск: Высш. школа, 1998.
- 50.Риклефс Р. Основы общей экологии. – М.: „Мир”, 1979. – 424 с.*
- 51.Сандерсон И. Северная Америка / Пер. с англ. - М.: „Прогресс”, 1979. – 302 с.*
- 52.Стадницкий Г.В., Родионов А.И. Экология – М.: Высш.школа, 1985.
- 53.Федорова А.И., Никольская А.Н. Практикум по экологии и охране окружающей среды – М.: ВЛАДОС, 2001.
- 54.Чернова Н.М., Былова А.М. Экология. – М.: Просвещение, 1988.
- 55.Чёрное море: Сборник / А. Вылканов, Х. Данов, Х. Маринов и др. /Пер. с болг. – Л.: Гидрометеиздат, 1983. – 408 с.
- 56.Шило В.В. Основы экологии. – Х.: Оригинал,1997.

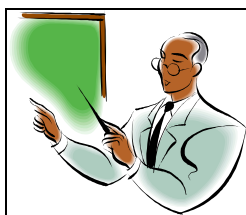
- 57.Шилов И.В. Экология. – М.: Высш. школа, 2002.
- 58.Экология / Денисов В. – Ростов-на-Дону: МарТ, 2002.
- 59.Экология /Николайкин Н.И. и др. – М.: Дрофа, 2003.
- 60.Экология /Цветков Л.И. и др. – М.: Изд-во АСВ; СПб.: Химиздат, 1999.
- 61.Экология/ Боголюбов С.А. – М.: Знание, 1999.
- 62.Ярошенко П.Д. Общая биогеография /Отв. ред. А.Г. Воронов. – М.: „Мысль“, 1975. – 188 с.
- 63.Marsh W. EarthScape: a Physical Geography. – New York: John Wiley & Sons, 1987. – 510 p.+Apps.
- 64.Mix M.C., Farber P., King K.I. Biology: The Network of Life. - New York: Harper Collins Publ., 1992. – P. 138-160.
- 65.CD-ROM. Essential Study Partner. Environmental Science. – NY: McGraw-Hill Co., 1999. – ISBN 0-07-303867-9

5.2. Довідкова література

1. Биологический энциклопедический словарь /Гл. ред. М.С. Гиляров; Редкол.: А.А. Баев, Г.Г. Винберг, Г.А. Заварзин и др. – М.: Сов. энциклопедия, 1986. – 831 с.
2. Біологічний словник /Редколегія. Вид. 2-е. – К.: Гол. ред. укр. рад. енциклопедії, 1986. – 680 с.
3. Миркин Б.М., Наумова Л.Г. Популярный экологический словарь. – М.: Истоки, 1999.
4. Реймерс Н.Ф. Природопользование: Словарь-справочник. – М.: Мысль, 1990.
5. Тлумачний російсько-українсько-англійський словник з екології (для працівників нафтогазового комплексу) Основні терміни: близько 3500 термінів / Укладачі: М.Д. Гінзбург, Н.І. Азімова, І.О. Требульова, О.І. Спирін та ін.; Під заг. ред. А.А. Рудніка – Харків, 2000. – 736 с.

(НДПІ АСУ ТрансГаз) (Усі визначення термінів подаються згідно з чинними законодавчими актами та нормативами)

6. Экологический энциклопедический словарь: св. 8 тыс. терминов / Авт.-сост. И.И. Дедю – Кишинёв: Гл. ред. Молд. сов. энциклопедии, 1990. – 408 с.*

5.3. Література з прикладних питань організаційної науки

1. Дёлц С. Как добиться признания /Пер. с нем. – М.: Омега-Л, 2006. – 128 с.: ил. (*Taschen Guide. Просто! Практично!*) *
2. Нёльке К. Проведение презентаций /Пер. с нем. – 2-е изд., стер. – М.: Омега-Л, 2007. – 144 с.: ил. (*Taschen Guide. Просто! Практично!*) *
3. Фосис П. 30 минут для подготовки отчёта. – М.: Изд-во «Лори», 2000. – 79 с. *
4. Фосис П. 30 минут до презентации. – М.: Изд-во «Лори», 2000. – 80 с. *
5. Харт Г. 30 минут для подготовки делового документа. – М.: Изд-во «Лори», 2000. – 79 с. *
6. Alessandra A.J., Hunsaker P.L. Communicating at Work. – New York: Fireside, 1993. – 272 p. * (*From the Abstract to this book: "...Improve your speaking, listening, presentation, and correspondence skills to get more done and get what you want at work."*)

5.4. Словники та посібники з ділової та фахової мови

1. Англо-русский, русско-английский экологический словарь-справочник: Ок. 10000 терм. /Под ред. А.Н. Камнева и Е.А. Истоминой. – М.: Изд. дом "Муравей-гайд", 2000. – 352 с. *
2. Англо-русский толковый словарь цифровых терминов (Digital Printing & Imaging Glossary): более 1000 терминов /Сост.: К. Бек, О. Розум, В. Мойсеенко. – К.: Изд. дом "Аркус", 2000. – 100 с.
3. Вассер С.П., Дудка І.О., Єрмоленко В.І., Зерова М.Д. та ін. Російсько-український словник наукової термінології: Біологія. Хімія. Медицина. – К.: "Наукова думка", 1996. – 660 с.
4. Гейченко В.В., Завірюхіна В.М., Зеленюк О.О. та ін. Російсько-український словник наукової термінології: Математика. Фізика. Техніка. Науки про Землю та космос. – К.: "Наукова думка", 1998. – 888 с.
5. Зубков М.Г. Сучасна українська ділова мова. – 4-е вид., доп. – Харків: "Торсинг", 2003. – 448 с.
6. Мирончиков И.К., Павловцев В.А. Англо-русский толковый словарь по Интернет: более 2000 терминов. – Изд. 3-е, исп. и доп. – Минск: Харвест, М.: АСТ, 2000. – 288 с. *
7. Мостицкий И.Л. Новейший англо-русский толковый словарь по современной электронной технике (компьютеры, телекоммуникации, электроника, аудио-, видео- и радиотехника): ок. 8000 терм., 5500 слов. статей. – М.: Изд-во "Лучшие книги", 2003. – 528 с. *

8. Правила библиографического описания использованной литературы в пристатейном списке: Методические указания /Сост.: Л.А. Рутман, А.Н. Усачёва. – М., 1987. – 6 с. (*Ин-т „Черметинформация”*)
9. Українська ділова і фахова мова: практичний посібник на щодень /М.Д. Гінзбург, І.О. Требульова, С.Д. Левіна, І.М. Корніловська; За ред. М.Д. Гінзбурга. – Харків: Торсінг, 2005. – 512 с.
10. Українська ділова і фахова мова: практичний посібник на щодень /М.Д. Гінзбург, І.О. Требульова, С.Д. Левіна, І.М. Корніловська; За ред. М.Д. Гінзбурга. – 2-ге вид., випр. і доп. – К.: Фірма „ІНКООС”, Центр навчальної літератури, 2007. – 672 с.
11. Godman A., Payne E.M.F. Longman Dictionary of Scientific Usage. – Reprint ed. – Harlow: Longman Group Ltd., 1979. – 685 p.
12. New Webster's Dictionary of the English Language. College Edition. 158000 entries– Dehli: Surjeet Publ., 1989. – 1856 p. *
13. New Webster's Dictionary and Thesaurus of the English Language. – Danbury, CT: Lexicon Publ., 1993. – 1149 p.+67 p.

5.5. Ресурси всесвітньої електронної інформаційної мережі

Інтернет

1. Филиппова Л.Я. Информационно-библиотечные ресурсы Интернет /Под ред. В.П. Щетинина. – Х.: «К-Центр», 1998. – 80 с.
2. „Наука“, URL: <http://www.inauka.ru/>
3. English for Science & Technology,
URL: <http://www.wfi.fr/est/estl.html>
4. Російська науково-технічна бібліотека,
URL: <http://www.sciteclibrary.ru/>
5. Європейська агенція з охорони довкілля – Служба „-R-E-P-O-R-T-S-“
URL: <http://reports.eea.europa.eu>
6. ‘Orion’ Magazine (USA), URL: <http://www.orionmagazine.org>
7. Protected Area Service (*Lietuva*) :
URL: http://vstt.lt/wt_vstt/action/main?lang=en;
8. State Forest Survey Service (*Lietuva*) :
URL: http://www.lvmi.lt/vmt/leidiniai.php?form_currentid=161.

НАВЧАЛЬНЕ ВИДАННЯ

Методичні вказівки до написання курсової роботи з дисципліни „Загальна екологія” (для студентів 2 курсу денної форми навчання напряму 6.040106 – «Екологія, охорона навколишнього середовища та збалансоване природокористування»).

Укладач: Олександр Ілліч Спірін

Редактор: М.З. Аляб'єв

Верстка: І.В. Волосожарова

План 2009, поз. 696М

Підп. до друку 22.12.09.	Формат 60×80 1/16.	Папір офісний
Друк на ризографі	Умовн.-друк. арк. 1,7	Обл.-вид. арк. 2,2
Тираж 50 прим.	Зам. №	
61002, Харків, вул. Революції, 12, ХНАМГ		
Сектор оперативної поліграфії ЦНІТ ХНАМГ		
61002, Харків, вул. Революції, 12		